

**Государственное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Специальная (коррекционная) общеобразовательная школа-интернат
для слепых и слабовидящих имени В.Ш.Дагаева»**

**Приложение 1
к АООП ООО**

Утверждаю

Директор ГБОУ «С(к)ОШИСС имени В.Ш.Дагаева»
_____/ Ч.А.Гайрабеков/
Приказ № 79 от 31 08 2023 г.

**Рабочие программы
по учебным предметам основного общего образования
5-10 классы
(слепые)
2023 - 2024 учебный год**

**Государственное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Специальная (коррекционная) общеобразовательная школа-интернат
для слепых и слабовидящих имени В.Ш.Дагаева»**

**Рабочая программа
по учебному предмету «Чтение на чеченском языке»
7 «В» класс**

**для обучающихся с умственной отсталостью (интеллектуальными нарушениями) с учетом психофизических
особенностей слепых обучающихся
(вариант 1)
2023-2024 учебный год**

**Составитель:
Мучуева Малика Ахлудиевна
учитель**

Кхеторан кехат

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предметан йукъара характеристика

Белхан программа «Нохчийн литература» 7-чу классана хлоттийна коьртачу йукъарчу Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца доглуш, тӀечӀагӀдина министерствон омрица коьртачу йукъара дешаран бух тӀе а тевжаш гӀуран беттан 17 –чу дийнахь 2010-чу шарахь №1897 йолуш, АООП ООО ГБОУ «С(к)ОШИСС В,Ш,Дагаевн цӀарахчу» бӀаьрса доцчучу дешархошна лерина,хлоттийна ФАОП ООО ОБЗ, тӀечӀагӀдина министерствон омрица коьртачу йукъара дешаран лахьанан беттан 24-чу дийнахь 2022 ш. №1026 а йолуш, ФРП-ца а йогӀуш.

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу бахьано хьелаш кхуллу цуьнан Галашбаран а, кхиоран эшар 7-чу классехь «Ненан мотт а, ненан меттан литература а» предметан декъахь хьобхуш йу ненан (нохчийн) меттан литература санна, иза хьажийна йу дешархойн интеллектуале-довзаран, коммуникативе, исбаьхьаллин-эстетикин похӀмаш кхио а, коьрта гӀиллакхе-этикин кхетам кхолла а, личностана нохчийн къоман культура марзӀан а.

Нохчийн литературан программа лерина йу коррекционни дешаран учрежденина,заӀапчу берашна (бӀаьрсагӀийлачу). Программа нисийна, дешаран сахьташ декъна ду урокийн коьчалшка берийн шерашка хьаьжжина.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет – иза беран интеллектуале а, гӀиллакхе-этикин а кхиаран тӀегӀа къастаден гуманитарни дешарх коьрта предмет йу. Литературин дешаро аьтто бо йешаран маӀна а девзаш, литература Ӏаморо шегахь къонахчун амал кхийой а хууш, шен дуьненхьежамна дашца а, йозанца а бух бало а хууш, адамца а, йукъараллица а йаза хууш йолу кхетаме личность кхио.

Программо чулоцу кхеторан кехат а, предмет карайерзоран кхочушдан лору жамӀаш а, предметан чулацам а, программин хӀора дакъа карадерзо билгалдаьхначу сахьташца йолу тематикин планировани а, урокал араьхарчу гӀуллакхдаран план а.

Карара программа бух хилла лаьтта авторийн дешаран программаш хӀитторехь а, «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет хьобхучу ненан (нохчийн) меттан а, литературин а хьехархойн белхан программа хӀотторехь а. Авторийн а, белхан программаш хӀитточара а хьехаран материал къепе йалорехь и Ӏамо раж къасто а, дакъойн а, теманийн а сахьташ дӀасхьадекъа а шен некъ кховдо а мега.

Литература уггаре эвсаре гIирс бу шен кхачаме стаг хила (ша шен кхето, ша шен кхио), гонахьарчу хиламийн хьелашца тарвала, иштта кхоллараллин жигараллин стимулятор а йу.

Ненан меттан литература Iаморо дIалоцу личность кхиоран процесехь коьрта меттиг, иштта Iаморо аьтто бо цуьнгахь кьонахалла, гIиллакхе амал, кхоллараллин похIма кхиорехь, нохчийн халкъан дахаран философи йовзарехь а, карайерзорехь а, иштта доккха гIо до кьоначу тIаьхьене кьоман исторически зераш дIакховдорехь а. Билггал йолу Iалашонаш кхочушйаран дешаран материал вовшахтоьхна гуманизман критерешца, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллашца, пайдаэцархьама тIекхача йиш хиларца, актуале хиларца, поликультурица, ламасталлин классика а, вайзаманан литература а цхьаьнайарца, тематикин а, жанрийн тайпа башх-башха хиларца догIуш ма-хиллара.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Iаморо таронаш кхуллу дешархочун дешнийн база шорйан, церан къамелан культура, коммуникативни а, тайп-тайпана культурийн компетенцеш а кхио.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» курсан чулацам хьажийна бу дешархойн нохчийн литературин хьашташ кхочушдан, уьш нохчийн кьоман культурина тIекхиарехь а, шеца иза Iалашйарехь а ша-тайпана эстетикин гIирсаш хиларе терра.

Дешархошна дешар Iамор коьрта долчу декъана оьрсийн маттахь дIахьучу йукьардешаран учрежденешкахь ненан мотт санна нохчийн мотт Iаморехь, нохчийн литература – иза дешаран предмет йу, нохчийн кьоман исторех а, культурех а, ламастех а хаарш схьаэца а, довза а таро луш, иштта иза культурин ша-тайпана йаздархочун кхолларалла толлуш долу дакъа ду, кхечу кепара аьлча, шеца цхьаьна эстетикин гIуллакхдар а долу, йозанан къамелан гIуллакхдар ду; нохчийн литература тIехьажийна йу Iилманан агIонхьара дуьне довзарна а, иштта дешнийн кхоллараллин говзарийн мотт бовзарна а, йешаран культурин йукьара башхаллаш карайерзорна а, литературин говзарех кхетарна а, дашца шен амал билгалйаккхарна а, иза, исбаьхьаллин литературас ша-тайпанчу маттахь дуьйций хайтарх кхетам кхолла а, ткьа литературин мотт йукьарчу меттан шолгIа система санна бу, цо кхуллу личностан синхаамийн дакъа, цуьнгахь ойланца хIуманан кеп хIотто а, ассоциаци йало а, логически ойла йан а, дешаран предмет хьажийна йу оцу дешаран предметехула кхочушхуьлу тIаьхьенера тIаьхьене нохчийн, оьрсийн, дуьненан культурийн оьздангаллин а, эстетикин а ламасташ дIакховдор

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет Iаморан Iалашонаш

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Iаморо кхочушйан йеза роIера Iалашонаш:

- нохчийн литературехь эстетикин агIонхъара кхеташ болу гуманистически дуьненхъежам, Россин йукъара гражданинан кхетам а, къоман синкхетам а, патриотан дог-ойла а йолуш, дукха къаьмнаш долчу Россин халкъех шен халкъ хиларх дозалла а хеташ йолу амал личностехь кхиор.
- нохчийн литература йовза лааран дог дар кхоллар, нохчийн къоман ширачу заманера схъайогIу культура мехалла хетар кхиор, дешархо шен къоман мотт а, культура а Iаморан кха тIе ваккхар, къоман культурин тIаьхъалонна йукъавалор.
- къоначу тIаьхъенехь дIайахначуй, карарчуй, йогIур йолчуй заманийн уьйр ларйан йезаш хиларан кхетам кхиор а, нохчийн къоман культура ларйарехь жобпалле хилар кхоллар;
- дукха къаьмнаш долчу Россин пачхьалкхехь личностана кхиаме социализаци а, ша шагахь стогалла кхиорна оьшу интеллектуале а, кхоллараллин а таронаш кхиайар.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет тIехъажийна роIера хъесапаш кхочушдан:

- тIаьхъенера тIаьхъене историко-культурни, оьздангаллин, гIиллакхийн мехаллаш дIакховдоран хьокъехь ненан меттан нохчийн литературин маьIнех кхетар;
- ненан меттан нохчийн литературин историца йолу уьйр къастор, нохчийн литературехь йолу къоман ша-тайпана синьоьздангаллин а, материални а нохчийн къоман культурин исбаьхъаллин шорталлех кхетам кхоллар;
- Россин Федерацин кхидолчу къаьмнийн литературин контекстехь нохчийн литература а кхуьу хилам санна цунах хаарш эцар; уьш вовшийн эр;
- нохчийн литературина бухе диллина культурин а, оьздангаллин а маьIна билгалдаккхар; йешначун хьокъехь мах хадош а, шена хетарг олуш а барта а, йозанца а къамел дан хаар;
- Iер-дахарехь а, дешаран процесехь а нохчийн литературех пайдаэца хаар кхоллар;
- шен мукъачу хенахь йешарна ханна план хIоттор, нохчийн маттахь шена хазахета йешаран говзарш мехала хетар къастор а, бух балор а;
- нохчийн литературин говзарш системехь йешарца дуьне довза а, дуьненахь ша дIалоцу меттиг къасто а, адаман а, йукъараллин а йукъаметтигаллин гармонизаци латторан а хъашташ кхоллар;

- хаамийн хьостанашца болх бан хаар кхиор, Интернетера а, иштга кхийолчу хьостанашкара хаамашна презентаци йар а, кечйар а.

Хьехаран планехь «ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предметан меттиг

«ненан (нохчийн) меттан литература» предметан программа хлоттийна федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан коьртачу йукьарчу дешаран программи буха тлехь, иза лерина йу (7-чу кл. – 34с. шарахь (к1. 1 с.).

«ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предметан чулацам

Дешаран предметан чулацамо шена йукьалоцу литературин говзарийн а, церан авторийн а гайтар, иштга тематикин блокаш а: «Халкъан барта кхолларалла», «Нохчийн йаздархойн говзарш», «Кхечу къаьмнийн литература».

Тематикин блокаш

7 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Нарт-орстхойн паччахь Наураз».

«Ницкъ болу Солса».

«Гермачигара наьрташ».

«Наьрт-аьрстхой кхерор».

Нохчийн йаздархойн говзарш

I. Гайсултанов «Нийса кхиэл».

X. Сатуев «Ломмий, цхьогаллий».

X. Ошаев «Чайра».

I. Мамакаев. «Дагалецамаш».

Х. Сайдуллаев. «Ненан Ёаьрхиш».
М. Сулаев.«КІанте».
Х. Эдилов. «Ненан безам».
А. Джунаидов «Белхи».
А. Айдамиров. «Вина мохк».
Р. Ахматова. «Ма хала ду цунах кхета».
Х. Саракаев. «Ирсе Ёаьрхиш».
Ш. Арсанукаев. «Мохкбегор».
Ш. Окуев. «Ёаьсте».
М. Кибиев. «Метган сий».
М. Дикаев «Сан бахам».
Ш. Рашидов. «Ломара цёе».
Э. Мамакаев. «ХІорд».
Ж. Махмаев. «Ёаьржачу баьпкан юьхк».
С. Дакаев «ТІамех ловзар».
М. Бексултанов. «Некьлацар».
М. Ахмадов. «Телефон».
С. Мусаев «Даймахке боьду некь» .
С. Курумова «Шовданехь» .

Экскуресшна магийна музейш

Нохчийн литература хьобхуш, дешархошна хІара литературни музейш йовзийтар магийна:

Айдамиров Абузаран музей-цІа (Меската).

Мамакаев Ёаьрбин музей (Лаха-Невре).

Мамакаев Мохьмадан музей-цІа (Техьа-Марта).

Гадаев Мохьмада-Салахьан музей (Ножай-йарт).
Сулейманов Ахьмадан музей (Олхазар-кЮтар).

Дешаран-методически комплект

I. Йуккьерчу йукьардешаран ишколашна лерина нохчийн литературин I аматаш:

1. С.Э.Эдилов: 5-7 классашна;
2. М.Ахмадов, З. Алиева: 8 классана;
3. I. Арсанукаев, С.Эдилов: 9 классана.

II. Нохчийн литературин I аматашна методически хьехамаш.

III. Тайп-тайпана тексташ, тесташ.

IV. Дешаран дошамаш.

V. Белхан тетрадаш.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет карайерзоран кхочушдан лору жамIаш

Коьртачу школахь «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет I амор хьажийна ду дешархой роIера личностни а, метапредметни а, предметни жамIашка кхачарна.

Личностни жамIаш

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программин личностни жамIаш коьртачу йукьарчу дешаран тIегIанехь кхочушхуьлу дешаран а, кхетош-кхиоран а болх дешаран организацехь цхьаьна дIабахьарца. Болх дIабахьар кхочушдо Россин социокультурни а, синьъздангаллин а ламасталлин мехаллашца доIуш ма-хиллара. И мехаллаш йукьараллин бакьонаша кьобалйина тIе а эцна, цара аьтто бо шен дуьне довзар а, ша шен кхетош-кхиор а лакхадаккхарехь.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программа карайерзоран личностни жамIаш коьртачу йукьарчу дешаран тIегIанехь декхарийлахь ду дешархошна, дикачу мехаллах пайда а оьцуш, куьйгалла а хилла дIахIитта, шайн гIуллакхдарехь гулдина зераш шордан а, церан буха тIехь кхетош-кхиоран гIуллакхдаран хьежамаш кхолла а, цу йукьахь кху декьахь а:

- **гражданалла кхетош-кхиоран:**

гражданинан декхарш а, цуьнан бакьонаш а кхочушийан кийча хилар, бакьонаш а, машар а, кхечу адаман законан бакьонаш ларар; добзалан, йукьарчу коьртачу дешаран программаш кхочушийечу дешаран организацин, меттигерчу йукьараллин, хьомсарчу мехкан, пачхьалкхан дахарехь жигара дакъалацар; цхьана а кепара экстремизм, дискриминаци тӀецалацар; адаман дахарехь тайп-тайпана социале институташа дӀалоцу меттигах кхеташ хилар; гражданинан коьртачу бакьонех, машарх, декхарх лаьцна хьежам хилар, социале нормаш а, личностни йукьаметтигаллин бакьонаш а йовзар; коррупцина дуьхьало йан кийча хилар; тайп-тайпана гӀуллакхдар нахаца цхьана дан хууш хилар, дешархойн шаьш дечу урхаллехь дакъалаца кийча хилар, гуманитарни гӀуллакхаллехь (волонтералла, нахана гӀо дар,) дакъа лоцуш хилар а.

- **патриотийн кхетош-кхиоран:**

дуккха а къаьмнаш долчу йукьараллехь Россин гражданин хилар дозалла хетар, ненан мотт Iамор, Россин Федерацин а, шен къоман а, Россин къаьмнийн а истори, культура йовза лууш хилар, шен Даймехкан мехаллаш доккха хIума хеташ хилар: Илманан, искусствон, спортан, технологин, тӀеман а, белхан а хьуьнарш мехала хетар; Россин символаш, пачхьалкхан деза денош, исторически а, Iаламан тӀаьхьалонаш, памятникаш, хьомечу пачхьалкхехь дехачу къаьмнийн ламасташ ларар. синьобздангаллин кхетош-кхиор: синмехаллаш харжа оьшучохь а, оьздангалла харжа эшар нисделлачу хьолехь а нийса харжам бар, шен леларан нийса мах хадо хаар а, нехан леларан мах хадо хаар а, харц леларшна резацахилар; личность индивидаца а, йукьараллица а маьрша, жьопалле хилар.

- **синьобздангаллин кхетош-кхиоран:**

искусствон башх-башха тайпанаш а, шен къоман а, кхечу къаьмнийн а ламасташна, кхоллараллина а битаме хилар, искусствон синхааме тӀеIаткъамах кхеташ хилар, исбаьхьа культура ладаме хетар, Даймехкан а, дуьненан искусствон мехаллех кхеташ хилар, этносийн культурин ламасташ а, халкъан кхолларалла а маӀне хетар, тайп-тайпанчу искусствошкахь шен меттиг каро хьажар а.

- **физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:**

дахаран мехаллех кхетар, шен могошалла ларйар, могошалла ларйеш дахар нисдар (пайде хIума йаар, гигиена ларйар,

садаIаран а, белхан а хенан раж ларйар, спорте лелаш йа физкультура йеш хилар); вуон хIуманаш лелор дитар (къаьркъа малар, наркотикаш лелор, тонка озар), иштта кхийолу дегIан а, синан а могошалла талхош йолу хIуманаш цалелор; кхерамазаллин бакъонаш ларйар, иштта интернет-машанашкахь а кхерамазаллин бакъонаш ларйар, стресс хила тарлун хьелашна марзвалар, хийцалучу социале а, хаамийн а, Iаламан а хьелашна а кийча хилар, иштта цу хьокъехь шен дахаран зерех пайда а обцуш, кхин дIа а шен Iалашонашка дIаэхар;

шена а, кхечарна а бежк билла сиха цавалар;

шен синхаамаш шегяхь сацо хаар, кхечеран синхаамийн хьолах кхетар;

стаг гIалат волуш хуьлуш хилар хаар а, шен гIалаташ тIелаца хаар, уьш нисдан деза хьажа везар.

- **къинхьегаме кхетош-кхиоран:**

хьалхахIиттийна декъарш кхочушдан Iалашонца жигара дакъалацар (доьзалехь, гIалин, кIюштан йукъардешаран дешаран организацехь), йукъараллин а, технологически а гIуллакх а, болх а дIаболо, дIахIотто хаар, тайп-тайпана гIуллакхаллин план хIотто а, иза кхочушйан а Iамар, тайп-тайпана къинхьегаман корматаллаш Iамор, корматаллин йукъараллехь дIатарвала, ваза.

- **экологин кхетош-кхиоран:**

йукъараллин а, Iаламан а, Iилманийн а хааршна тIе а тевжаш, гонахъарчу Iаламан хьокъехь хьалхахIуьтту хьесапаш кхочушдан, гонахъарчу Iаламан пайдехь хин долу гIуллакхаш дIадахьа план хIоттор, экологин культурин тIегIа лакхадаккхар, экологин кIорггера проблемаш йовзар, уьш кхочушйан некъаш лахар, гонахъара Iалам беждийр долу белхашна дуьхьал жигара дакъалацар, Iаламан, технологин, йукъараллин йукъарлехь зIе латтош волу гражданинан маьIна довзар, экологин хьежамашна лерина гIуллакхаллехь жигара дакъалацар.

- **Iилманан мехаллех кхетам:**

вайзаманан Iилманан системехь адам а, Iалам а, йукъаралла а кхиар толлучу хьежамашна тIе а тевжаш, адаман Iаламца а, йукъараллица а йолу зIенаш а, дуьне довзаран гIирс санна меттан а, йешаран а культура карайерзор, талламаш бар Iамар, талламийн зерийн ойла йар, талламаш ша а, коллективана а йукъахь дIабахъар.

Йукъараллин а, Iаламан а хийцалучу хьелашна дешархо марзварехь кхачойеш йолу личностни жамIаш:

Дoшyчapa йyкъapаллин зepаш кapaдepзop, шeн хeнe хъaьжжaнa йyкъapаллeхъ лeлaрaн бaкъoнaш, нopмaнaш, йyкъapаллин дaхapaн кeпaш, тoбaнaшкaхъ, йyкъapаллaшкaхъ a, цy хъoкъeхъ дoьзaлeхъ нийca лeлaрaн кoьpтa йyкъapаллин мeттиг къaстo хaap;

билгaлдoцy хъeлaшкaхъ, кxчepaн зepaшнa, хaapшнa виллинa хилapцa дoшyчaьpгaхъ зIe лaттopaн хъyьнap хилap;

билгaлдoцy хъeлaшкaхъ, шeн кoмпeтeнци тIeгIa лaкxадaккxapaн хъyьнap кxиop, ткъa изa кxочyшдaлyр дy пpактичeски гIyллaкxexyлa a, цyьнцa цxъaьнa кxчeчy aдaмaшкa a хъoьжyш Iaмap, цepaн кepлaчy хaapшнa тIeкxиap;

вaстaш билгaлдaхap a, yш вoвшaхъэр, кepлa хaapш кapaдepзop, цyьнцa цxъaьнa идeйн, кxетaмийн фopмyлиpoвкa йaн хaap, oбъeктeх, хилaмeх гипoтeзaш кxoллa хyуш хилap, шeн хaapийн дeфицитeх кxетap, шeн кoмпeтeнцин тIeгIa дoвзap, шeн кxиapaн плaн xIоттo хaap;

кoьpтaчy кxетaмeх, тepминeх, чIaгIдeллaчy кxиapaн кoнцeпци дeкъeхъ бoлчy кxетaмeх oьшyрг къaстo хaap;

Iaлaмцa, йyкъapаллин, эkoнoмикин йyкъaмeттигaн aнaлиз йap, и йyкъaмeттигaш къaстop;

гoнaxъapчy Iaлaмaн бeчy тIeIaткъaмнa чoт a йeш, Iaлaшoнaшнa тIeкxочyш a, дeкxapш кxочyшдeш a, шeн гIyллaкxийн, бeлxийн мaх xaдo хaap;

дeшapxoшкaхъ стрeссийн ситyaцeшкaхъ бoxa цa бoxa Iaмop, хyьлyчy хийцaмийн a, цepaн тIaьхъeнeх нийca мaх xaдo Iaмop, стрeссийн ситyaцeшнa дyьхъaлo йaн йeзaш хилap, стрeссийн ситyaцин мaх xaдo хaap, йyьхъapлaьцнa гIyллaкxaшнa, хъeлaшкa хъaьжжинa, кoppeктиpoвкa йaн хaap, йyьхъapлaьцнaчy гIyллaкxexъ кxиaмaш цa хилaxъ a, вoxa a цa вyxуш, кийчa хилap.

Meтaпpeдмeтни жaмIaш

Дeшapaн yнивepсaльни дoвзapaн дapaш кapaдepзop:

Кoьpтa мaьIнийн дapaш:

oбъeктийн (хилaмийн) билгaлйoлy билгaлoнaш Iopaйaxap a, къaстop;

клaссификaцин лaдaм бoллy билгaлoнaш a билгaлйaxa, йeчy aнaлизaн жaмI дapaн a, дyстapaн a. кpитepeшнa a бyx бaлo;

хъaлxа xIиттийнчy дeкxapшкa хъaьжжaнa, къaстaйeчy фaктaшкaхъ хилa дoгIyрш a, бIoстaнeхъ дepг a билгaлдaккxa, тepгoнe эцнapш гaйтийтa a, хилa дoгIyрш a, бIoстaнeхъ дepг a Iopaдaккxapaн кpитepeш йaлo;

хъaлxaxIоттийнчy дeкxapнa oьшyчy xaaмийн дeфeцитaш къaстop;

хиламаш а, процессаш а Іаморехь бахъанин-талламан уьйраш къастор, дедуктивни а, индуктивни а ойланехь сецначарах пайда а оьцуш жамІ дар, аналогича догІуш ойланехь сецначун жамІ дар, вовшашца уьйр йолчарах гипотезийн формулировка йар;

дешаран шардаран кхочушдан шен лаамехь некъ лахар (масех вариант вовшах йустар, уггаре гІолехь йерг харжархьама).

Бухера талламан дараш:

довзаран талламан гІирс санна хаттарех пайдаэцар;

догІуш доллу хаттарш хІиттор, шен лаамехь лобхучу хаамашна жоп лахар;

шена хетачух лаьцна гипотезин формулировка йар, шен хетачун аргументаци йалор;

ша хІоттийнчу планаца талламаш бар, чолхе йоцу эксперимент дІаьахьар, талламан объектан башхаллаш билгалйахар, объектийн йукъара бахъанин-талламан уьйраш къастор

Таллам барехь (экспериментехь) схьахиллачу хаамийн бакъхиларх пайдэцаран мах хадор;

дІабаьхьначу талламийн хиллачу зерийн жамІийн ша формулировка йар, хиллачу жамІийн бакъхиларан мах хадоран гІирс бевзаш хилар;

процессаш, хиламаш, церан тІаьхьалонна хила тарлучу кхиаран прогноз йар, ишттачу а, царах терачу ситуацешкахь шен хетарг къасто, керлачу хьелашкахь а, контекстехь а церан кхиаран хетарг хьалха таттар;

Информацица болх бар:

хьалха хІиттийна дешаран декхарш а, тІейихкина критереш а кхочушйан хьостанашкара информации, хаам лохуш тайп-тайпана некъех, гІирсех пайдаэца,

харжа, анализ йан, системизаци йан, башх-башха информацийн тайпанийн, гайтаран кепийн интерпретаци йан,

цхьаьна йогІу аргументаш лаха (цхьа верси, идей бакъйеш йа харцйеш), шен лаамехь информации дІагаьта йогІуш йоллу кеп харжа, чолхе йоцучу схемашца, диаграммашца, йа кхечу кепара графикича кхочушдечу шардаран иллюстраци йан;

хьехархоша къастийнчу критерешца, йа шен лаамца формулировка йина информации тешаме хилар къасто;

информаци эвсаре дагахь латто а, системизаци йан а.

Дешаран универсале, коммуникативе дараш карадерзор:

Къамел дар: хетачух кхета а, хетачун формулировка йан, Іалашоне а, къамел даран хьелашка хьаьжжана, эмоцеш гайтар,

шена хетарг барта аларца а, йозанан текташкахь а дIагайта, къамел даран невербале гIирсаш бовза, социале билгалонийн маъIнех кхетар, Iотбаккхаме хъелаш кхуллу таронаш йовза, Iотбаккхамаш кIадбан, бартбан, кхечеран Iалашонех кхеташ хила, шеца къамел дечуьнца ларам хила, оздачу кепехь шена нийса цахетачун формулировка йар, къамел дечу йукъана догIуш долу хаттарш хIиттор, шен лаамехь къамел даран формат харжа, аудиторин башхалле хъаьжжана, къамелана презентаци йан, цуьнга хъаьжжана барта а, йозанан а текстийн гайтаран материал хIоттор.

Шен лаамехь гIуллакх дIадахьар: билгал йолу проблема кхочушийеш болх ша беш а, йа тобанна йукъахь беш а гIолехь долчухкхета а, пайдаэца а, хъалха хIоттийна Iалашо кхочушийарехь тобанца кхочушийан йезаш хиларан бух бало, цхъаьна дечу гIуллакхан Iалашо тIеэца, и кхочушийан дараш тобанца билгалдаха, шайна йукъахь болх дIасхъабекъа, бартбан, процесс а, жамIаш а дийцаре дан, масех адамна хетачун йукъара маъIна даккха, куьйгалла дан кийча хила, тIедилларш кхочушдан, муьтIахь хила, цхъаьна бечу белхан дIахIоттаран план хIотто, цу балха йукъахь хIораннан меттиг къасто, белхан Iалашонаш вовшашна йукъахь, хIораннан тароне хъаьжжана, дIасхъайекъа, тобанан декъашхошца белхан Iалашонаш йийцаре йан, шен белхан дакъа кхочушдан, ша бинчу белхан мехалла къасто, белхан йуьхьца кхочушхилла долу жамI дуста, белхан жобпалле дакъа схъаэца, тобанна хъалха жоп дала кийча хила.

Дешаран универсале, регулятиве дараш карадерзор:

Ша шен къепе хIоттор: дахаран а, дешаран а хъелашкахь нислун проблемаш къасто, сацам тIелоцуш тайп-тайпана некъаш билгалбаха, шардар кхочушдан шен лаамехь алгоритм харжа, дешаран шардар кхочушдан некъ харжа, ша кхийдайечу вариантшна аргументацеш йало, Iамочу объектех хиьначу керлачу хаарийн хъесап а деш, кхийдайечу алгоритмана корректировка йан, харжам бан, бинчу сацамна жобпалле хила.

Ша шен терго латтор: ша шена терго латторан некъаш карадерзо, ша шена мотиваци йан, хьолана богIуш боллу мах хадо, хъал хийца план кховдо, дешаран шардар кхочушдеш, халонийн контекст лара а, халонашна сема хила, хийцалучу хъелашка хъаьжжана, шен сацамна адаптаци йан, кхочушхиллачу (кхочуш ца хиллачу) жамIийн бахъанаш кхето хаа, хиллачу зерийн мах хадо, хиллачу хьолехь пайде дерг къасто, керлачу хъелашка хъаьжжана, гIуллакхаллин йукъа коррективаш йало, гIалаташ къасто, Iалашонан а, хьолан а жамIца богIу мах хадо.

Эмоциале интеллект: шен а, кхечеран а эмоцеш къасто а, йийца а, царна урхалла дан, эмоцеш билгалйаха, эмоцеш хиларан бахъанин анализ йан, ша кхечу стеган метта хIотто, кхечун бахъанех, Iалашонах кхета, эмоцеш гайтаран некъан

урхалла дан.

Шех а, кхечарах а кхетар: кхечу стагах кхета, цуьнан хетачун ойла йан, гIалат вала / йала шен бакъо хила, изза бакъо кхечун йуйла хаа, ша долу хIума тергонехъ латто йиш йоций хаа.

Предметан жамIаш

«Ненан меттан (нохчийн) литература» дешаран предметехула йолчу герггарчу белхан программа карайерзоран предметан жамIаша гайта деза:

1) кхин дIа шен кхиарехъ ненан меттан литература йешаран а, Iаморан а ладамаллех кхетар; хIокху дуьнен чохъ ша вовзаран а, дуьнедовзаран а гIирс санна систематически йешар оьшуш хиларан хъашташ кхоллар, адаман а, йукъараллин а йукъаметтиг тайар, массо а агIор диалог йар;

2) ненан меттан литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхъа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар;

3) культурин самоидентификаци латтор, шен къоман культурин тоьлла говзарш Iаморан буха тIехъ ненан мотт Iаморан коммуникативни-эстетикин таронех кхетар;

4) шен хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахъ йозанца а, оьздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахъ, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохъ дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;

5) тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор;

6) Iилманан а, гIуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехъ гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар;

ЖамI: доьшуш верг кхета йешаран маьIналлех а, ладамаллех а, йешарна а марзло, тайп-тайпана говзарш йешаран зедалар хуьлу.

Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар

ЖамI: добшуш верг кхеташ хуьлу нохчийн литературехь къаьста нохчийн къоман менталитет, цуьнан истори, дуьненах кхетар, литературо адаман дахаран оьшу коьрта маьIнаш довзуйтий а.

Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, XX бIешаран нохчийн йаздархойн, XXI бIешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а Iамийнчу говзарийн коьртачу проблемах кхетар, литературин вастех кхетар, эстетически хьежам кхоллар, литературин исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш бевзаш хилар, оздангаллехь ша къастор, Россин халкъан культурин говзарийн а, нохчийн халкъан культурин а, дуьненан кхечу къаьмнийн, дуьненан культурин а говзарш Iаморехь нохчийн меттан таронаш кIезиг цахиларх кхетар а.

ЖамI: адамийн йукъара проблемаш йовзарехь зедалар хуьлу добшуш волчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш йийца а Iема.

Литературин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманех а, идея а, гIиллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхьана йа масех говзарийн турпалш вовшашца дуьхьалхIотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхIотторан гIирсех а пайдаоьцуш, прозийн говзарийн йа церан дакъош схьадийца хаар, ладоьгIначу а, йешначу а текстех лаьцначу хаттаршна жоп далар, тайп-тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дIайахьа, нохчийн литературин шена хета мах хадор, шен хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;

ЖамI: добшуш волчунна карадоьрзу литературин говзарийн анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и дIахIотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.

Тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор; литературин говзарийн эпохаца йолу зIенех кхетар, цо шена чукъуьйлу оздангаллин мехаллаш билгалйахар, нохчийн а, оьрсийн а литературин, культурин синьоздангаллин мехаллашна тIаьхьа вазар/йазар а, Iамийнчу литературин говзаршна шениг (цкъацкъа) интерпретаци йар.

ЖамI: доьшуш верг Iема нохчийн литературин а, нохчийн матте гочийнчу а говзарех кхета.

Тайп-тайпана литературин жанрийн говзарш барта схъайийцарх кхетар а, Iамийнчу говзариин тематикаца йобзна сочиненеш а, изложенеш а йазйар, кхоллараллин цIеран белхаш а йаздар а, литературин а, культури а теманашна рефераташ йазйар, говзаршкахь сюжетан элементаш, композици, исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш къастор а, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацам белларехь долчу царан маIнех кхетар (филологин а гIонхьара анализ йаран элементаш), литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Iилманан а, гIуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар.

ЖамI: доьшуш волчо карадерзадо, маIна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстех къасто Iема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуьххьарлера синхаамашка йухаьжар.

7 класс:

- Кхидолчу тайп-тайпана къаьмнийн турпалаллин эпосца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман оздангаллин мах хадо таро лун нохчийн иллин (эпически эшарийн), наьрт-аьрстхойн дийцарийн, туйранин а, нохчийн литературин проблематика билгалйаккхар, тематикин а, проблематикин а, вастийн а тIегIанехь царна йуккъехь зIе таса;

- Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культури а, оздангаллин а мехаллаш йовзар;

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- нохчийн къоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «баккхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн къоман гIиллакх-оздангаллин координатех долу кхийолчу мехаллах а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила,

- тIехьяжадечу хаттарийн йа кховдайечу плана буха тIехь фольклоран а, литературин а текстан маIнин анализ йан хаарш хила, хаттаршна жобпаш лучу форматехь историко-культурин коментареш а, шен тексташ а кхолла, поэтически

текстан анализ йан а, турпалхочун амал къасто а, хъехархочун куьйгаллица, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дубьхалхитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

- проектни-талламан гIуллакхалла дIадахьа йуьхьанцара говзалла хила, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

7-чу классан нохчийн литературин тематикин планировани.

Раг1	Урокан тема	Сахьт	коьрта кхетамашший, хааршший
1	Халкъан барта кхолларалла.	1	Литературо а, фольклоро а дахар исбаьхьаллица гайтар. Туьйранаший, иллешший, кицанашший, хIетал – металшший, наьртех долу дийцаршший халкъан барта кхоллараллин исбаьхьа хазна хилар. Халкъан барта кхоллариллин жанраш. Фольклор ширачу заманахь халкъан дешан говзанчаша кхоллар. Барта произведенешкахь халкъан ойланашший, амалшший, сатийсамашший гайтар.
2	«Эвтархойн Ахьмадан илии». Эвтархойн Ахьмадан а, оьрсийн кIентан вовшахкхетар.	1	Иллехь доттагIаллин тема гайтар. Эвтархойн Ахьмад – халкъана дукхавезаш волу турпалхо хилар билгалдаккхар. Цуьнан къонахалла, оьздангалла йийцаре йар. Эвтархойн Ахьмадан а, гIалгIазкхин а йукьаметтигаш гайтар. Илии тIехь къаьмнашна йукьъехь доттагIаллин уьйраш чIагIйаре кхайкхар.
3.	«Таймин Биболатан илии». Иллех а, церан исбаьхьаллин билгалонех а.	1	Или тIехь тешаме доттагIалла, доьналла, майралла, вовшашца лераме хилар гайтар. Таймин Бийболат а, Мадин Жаьммарза а. Иллин кхетош – кхиоран маьIна. Меттан башхаллаш.
4.	Наьрт-эрстхойн паччахь	1	Иллех а, церан исбаьхьаллин билгалонех а лавцна кхетам балар.

			Наураззий, цуьнан накъостий Глабий, Плерий. Наьрт – эрстхойшца нохчийн хилла кыйсам а, царна тӀехь толам баккхар а. Халкъан дийцаран патриотически маӀна довзийтар.
5	Гермчигара наьрташ. Наьрт-эрстхой кхерор.	1	Наьрташ баьхна меттигаш. Ширачу заманахь наха наьрташца латтийна кыйсам. Йоккха стаг кхетам болуш хилар. Наха наьрташна тӀехь толам баккхар. Халкъан дийцар тӀехь гайтина зама. Наьрт – эрстхоша йуьртахошна тӀехь латтийна лазап. Мискачу стага наьрт – эрстхошна тӀехь баьккхина толам.
6	Гайсултанов Гумаран кхолларалла. Гайсултанов 1. «Нийса кхиэл».	1	Йаздархочун дахарх лаьцна боьцца хаамаш бовзийтар.
7	Басни а жанрах лаьцна.	1	Басниа жанрах лаьцна кхетам балар.
8	Гайсултанов 1.«Барзо амалш ца хуьйцу».	1	Баснин чулацам а, коьрта турпалхой а. Адамашкахь нислуш долу сакхташ гучудахар. Баснин маӀна а, меттан башхаллаш а.
9	Классал араьхара дешар «Мадин Жаьммирзин, Таймин Биболатан илли ».	1	«МадинЖаьммирзин, Таймин Биболатан илли». Иллех а, церан исбаьхьаллин билгалонех алаьцна кхетам балар.
10	Сатуев Хьусейнан кхолларалла. Басниа «Ломмий, цхьогаллий».	1	Йаздархочун дахарх лаьцна боьцца хаамаш бовзийтар. Баснин кхетош – кхиоран маӀна довзийтар. Персонажийн амалш гайтаран башхалла. Диологан башхаллаш йовзийтар.
11	Гадаев М-С. Стихотворени. «Дарта».	1	Йаздархочух лаьцна боьцца хаамаш. Поэта ламанан олхазаран кхоьллина говза сурт. Цхьана хенахь турпалчу тӀемашца хӀо этӀош лелла, доьналла долу олхазар гӀорасиз хилла, кӀелдисар поэтан лазамечу дагах хьакхалуш хилар гайтар.
12	Ошаев Халидан дахар а, кхолларалла	1	Йаздархочух лаьцна хаамаш. Дийцаран чулацам а, маӀна а. Бехк

	а. Ошаев Х.«Чайра». Дийцар.		боцуш махках ваьккхинчу Мохьмада шен бералла длаихначу меттигашка кхача сатийсарх а, шен лаам цо кхочушбарх а лаьцна дийцар. Дай баьхначу лаьтте, винчу махке болу цуьнан к1орггера безам гайтар.
13	«Чайра» дийцарх лаьцна.	1	«Чайра» дийцарх лаьцна кхетам балар.
14	Саракаев Хьамзатан дахар а, кхолларалла а. Саракаев Хьамзат «Ирсе б1аьрхиш».	1	Йаздархочун дахарх лаьцна хаамаш. Дийцаран чулацам а, коьрта турпалхой а. Дийцар т1ехь жима бер долуш дуьйна вайна хилла к1ант карийначу ненан йоккхайер гайтар. Ненан шен доьзалхоче болу безам мерза, боккха а, аьхна а хилар ч1аг1дар.
15	Мамакаев Гаьрбин колларалла. Поэмех лаьцна. Мамакаев I. Поэма «Дагалецамаш».	1	Йаздархочун дахарх лаьцна боцца хаамаш бовзийтар. Поэтан шен хилла бералла х1инцалерчу кегийрхойн бераллица дустар. Йуьртан дахарехь диканехьа хилла хийцамаш гайтар. Авторан Терке, шен мехкан 1аламе болу безам. Пейзажах болу кхетам шорбар.
16	Классал араьхара дешар .Бексултанов М. «Генара а,гергара а денош».	1	Йаздархочун дахарх лаьцна боцца хаамаш бовзийтар. Дийцаран чулацам а, маь1на а довзийтар.
17	Сайдуллаев Хьасанан кхолларалла, поэма «Ненан б1аьрхиш».«Ненан Б1аьрхиш». Дегий, нене деана во.	1	Йаздархочун дахарх лаьцна боцца хаамаш. Поэми т1ехь ширачу заманахь вайнехан хилла дахар, г1иллакхаш гайтар. Коьртачу турпалхочун кьонахалла, оздангалла. Махкана т1е бохам беача кьонахалла, майралла гайтар сийлахь хилар ч1аг1дар.
18	Сочинени «Нана».	1	Сочинени йазйан кечамбар. Дозуш долу кьамел кхиор. Сочиненин коьрта оила билгалйаккха хаар, иза кхочушийеш ала дезарг хаар; массо а сочиненин дакъа вовшашца доьзна хилар, хила деза

			дешнаш а карош, нийса предложенеш хлиттор, и дерриге а кхочушдеш, пунктуаци ларйар.
19	Сулаев Мохьмадан дахар а, кхолларалла а стих «Кланте»	1	Йаздархочун дахарх лаьцна боцца хаамаш бовзийтар. Дайн обзда гиллакхаш лардеш, собаре, тешаме волуш, йохьах, обздангаллех ца вухуш халонех чекхвала кийча хлора а клант хила везаш хилар члаглар.
20	Эдилов Х. «Ненан безам»	1	Йаздархочун дахарх лаьцна боцца хаамаш. Хьозанан а, цуьнан жимачу доьзалан а поэта йоккхачу исбаьхьаллица хлоттийна говза сурт. лаламан дахарна тле кьизаллин куьйгаш кхийдор кьобал ца дар. Поэтан лаламе болу безам а, кьиза хлаллакбинчу хьозанан доьзалх цуьнан дог лозуш хилар а.
21	Ахмадов Гумаран дахар а, кхолларалла а. Ахмадов I. «Воккха дада».	1	Йаздархочун дахарх лаьцна хаамаш.
22	Классал арахьара дешар. Саракаев Хь. «Ширачу гопехь».	1	Повестан коьрта мална а, чулацам а бовзийтар.
	Айдамиров А. «Вина мохк». «Вина мохк» стихотворених лаьцна.	1	Йаздархочун дахарх лаьцна боцца хаамаш. Стихотворенин чулацам а, маьлна а. Поэтан винчу меттиге, Даймахке болу догцлена безам. Даймехкан беркатечу ницкьах тешаш хилар, шен ирс Даймахкаца доьзна хилар члаглар.
23	Арсанукаев Ш. «Мохкбегор».	1	Йаздархочун дахарх лаьцна боцца хаамаш бовзийтар. Стихотворенехь мохкбегоран говза сурт хлоттор. Махке деанчу вонна дуьхьалвала кийча волчу лирически турпалхочун ойланаш йовзийтар.
24	Кибиев Мусбек «Меттан сий».	1	Йаздархочун дахарх лаьцна боцца хаамаш. Ненан мотт беа а,

			сийлахь а ларар, и къоман куызга а дина дIахIотто безаш хилар чIагIдар. Нохчийн мотт цIармат буйцуш, сийсазбеш берш йемалбар. Меттан сий лардан дезаш а, мотт ларам барца кхала безаш а хилар гайтар.
25	Дикаев М. «Къинхетаме Нохчийчоь»	1	Поэтан дахарх лаьцна боцца хаамаш. БIешерашкахь паргIатонехъа, маршонехъа къийсам латтийначу доьналлин Нохчийчоьнах дозалла дар. Поэтан шен Даймахке, халкъе болу хъанал безам.
26	Мамакаев Э. «ХIорд».	1	Поэтан дахарх лаьцна боцца хаамаш. стихотворенин коьрта чулацам бовзийтар. Шера йеша Iамор.
27	Классал араьара дешар. Рашидов Ш. «Пондаран аз».	1	Поэтан дахарх лаьцна боцца хаамаш.
27	Махмаев Ж. «Iаьржачу баьпкан йуьхк».	1	Стихотворенин коьрта чулацам бовзийтар. Шера, интонацица еша Iамор.
28	Яхъяев Лечин дахар а, кхолларалла а.	1	Поэтан дахарх лаьцна хаамаш.
29	Бексултанов Мусан дахар а, кхолларалла а. Бексултанов М. «Некълацар».	1	Йаздархочун дахарх лаьцна хаамаш. Дийцар тIехь кегийрхошна дайн ламасташ, озда гIиллакхаш дицдаларан хьелаш гайтар. Дайшкара схьадогIу озда гIиллакхаш ширдала, дицдала тарлуш цахилар чIагIдар.
30	Ахмадов Мусан дахар а, кхолларалла а. Ахмадов М. «Телефон».	1	Йаздархочун дахарх лаьцна хаамаш.
31	Яралиев ЙА. «Кад».	1	Йаздархочун дахарх лаьцна боцца хаамаш. стихотворенин коьрта чулацам бовзийтар. Шера, интонацица йеша Iамор.
33	«Кад» стихотворених лаьцна.	1	«Кад» стихотворених лаьцна кхетам балар.
34	Iамийнарг карладаккхар	1	

7-чу классан нохчийн литературин поурочни планировани

Раг1	Урокан тема	Сахьт	Хан	Карара хан	Билгалдаккхар
1	Халкъан барта кхолларалла.	1	05.09		
2	«Эвтархойн Ахьмадан илли». Эвтархойн Ахьмадан а, оьрсийн к1ентан вовшахкхетар.	1	12.09		
3	«Таймин Биболатан илли». Иллех а, церан исбаьхьаллин билгалонех а.	1	19.09		
4	Наьрт-эрстхойн паччахь	1	26.09		
5	Гермчигара наьрташ. Наьрт-эрстхой кхерор.	1	03.10		
6	Гайсултанов 1умаран кхолларалла. Гайсултанов 1. «Нийса кхиэл».	1	10.10		
7	Басни а жанрах лаьцна.	1	17.10		
8	Гайсултанов 1.«Барзо амалш ца хуьйцу».	1	24.10		
9	Классал арахьара дешар «МадинЖаьммирзин, Таймин Биболатан илли ».	1	07.11		
10	Сатуев Хьусейнан кхолларалла. Басниа «Ломмий, цхьогаллий».	1	14.11		
11	Гадаев М-С. Стихотворени. «Дарта».	1	21.11		

12	Ошаев Халидан дахар а, кхолларалла а. Ошаев Х.«Чайра». Дийцар.	1	28.11		
13	«Чайра» дийцарх лаьцна.	1	05.12		
14	Мамакаев Гаьрбин колларалла. Поэмех лаьцна. Мамакаев I. Поэма «Дагалецамаш».	1	12.12		
15	Классал арахьара дешар Бексултанов М. «Генара а,гергара а денош».	1	19.12		
16	Сайдуллаев Хьасанан кхолларалла, поэма «Ненан б1аьрхиш».«Ненан Б1аьрхиш». Дегий, нене деана во.	1	26.12		
17	Сочинени «Нана».	1	09.01		
18	Сулаев Мохьмадан дахар а, кхолларалла а стих «К1анте»	1	16.01		
19	Эдилов Х. «Ненан безам»	1	23.01		
20	Ахмадов Гумаран дахар а, кхолларалла а. Ахмадов I. «Воккха дада».	1	30.01		
21	Классал арахьара дешар. Саракаев Хь. « Ширачу г1опехь».	1	06.02		

22	Айдамиров А. «Вина мохк».«Вина мохк» стихотворених лаьцна.	1	13.02		
23	Саракаев Хьамзатан дахар а, кхолларалла а. Саракаев Хьамзат «Ирсе б1аьрхиш».	1	20.02		
24	Классал арахьара дешар Саидов С-С. «Мажделла кехатан цуьрг».	1	27.07		
25	Арсанукаев Ш. «Мохкбегор».	1	05.03		
26	Кибиев Мусбек «Меттан сий».	1	12.03		
27	Дикаев М. «Къинхетаме Нохчийчоь»	1	26.03		
28	Мамакаев Э. «Х1орд».	1	02.04		
29	Классал арахьара дешар. Рашидов Ш. «Пондаран аз».	1	09.04		
30	Махмаев Ж. «1аьржачу баьпкан йуьхк».	1	16.04		
31	Яхьяев Лечин дахар а, кхолларалла а.	1	23.04		
32	Бексултанов Мусан дахар а, кхолларалла а. Бексултанов М. «Некьлацар».	1	30.04		

33	Ахмадов Мусан дахар а, кхолларалла а. Ахмадов М. «Телефон».	1	07.05		
34	Яралиев Я. «Кад».«Кад» стихотворених лаьцна	1	14.05		

4.МХГ1Ф (Литературни меттан хаарийн г1ирсан фонд)

7 класс:

Сочинени №1 «Нана»